

**Бібліографічні посилання**

1. Голос Росии. Гибралтар: осада до последнего магота. 22.11.2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://rus.ruvr.ru/2013\\_11\\_22/Gibraltar-osada-do-poslednego-magota-2550/](http://rus.ruvr.ru/2013_11_22/Gibraltar-osada-do-poslednego-magota-2550/) – Заголовок з екрану.
2. Кошій Ю. В. Генеза проблеми Гибралтару в іспано-британських відносинах [Текст] / Ю. В. Кошій // Університет. Історико-філософський журнал. – №5 (19). – вересень-жовтень 2007. – С. 90–101.
3. Кузнецова М. В. Проблема Гибралтара в испано-британских отношениях в начале XXI века : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.03 [Електронний ресурс] / М. В. Кузнецова. – Москва, 2014. – Режим доступу : [http://www.mgimo.ru/files2/y03\\_2014/249207/kuznetzova\\_autoref.pdf](http://www.mgimo.ru/files2/y03_2014/249207/kuznetzova_autoref.pdf) – Заголовок з екрану.
4. Мамедова Л. К. Британская позиция по Гибралтару [Електронний ресурс] / Л. К. Мамедова. – Режим доступу : [http://www.riss.ru/analitika/1988-britanska-ya-pozitsiya-po-gibraltaru/#.U4-UAf1\\_td4](http://www.riss.ru/analitika/1988-britanska-ya-pozitsiya-po-gibraltaru/#.U4-UAf1_td4) – Заголовок з екрану.
5. Лук'янов О. П. Проблема Гибралтару в зовнішній політиці Іспанії, 1963 - 1985 рр. [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 / О. П. Лук'янов ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. - Луганськ, 2003. – С. 13
6. Лесіва Н. Еволюція проблеми Гибралтару в другій половині XX ст. – на початку XXI ст [Електронний ресурс] / Н. Лесіва. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/33905/27-Lesiva.pdf?sequence=1> – Заголовок з екрану.
7. Chief minister speaks at the Council on foreign relations. 7th elpais.com/descargables/2013/10/10/dc8fb2d7b6b6335f1c4e29aabcb4eed3.pdf – Заголовок з екрану.
8. Gibraltar Companies Ordinance. Government of Gibraltar, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://882fe31f29e7fd8c9adab447e7f1eed2117ba41e7c09f22d2c1c.r12.cf3.rackcdn.com/>

Gibraltar%20Companies%20Ordinance%201.pdf – Заголовок з екрану.

9. M. Kaniewska. Wiele halasu o Skale czyli gdzie dwóch sie bije tam wszyscy tracą [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog.centruminicytyw.org/2013/08/31/wiele-halasu-o-skale-czyli-gdzie-dwoch-sie-bije-tam-wszyscy-traca/> – Заголовок з екрану.

10. RT Actualitat ¿Por qué España reclama Gibraltar? Motivos de tensión con Reino Unido [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://actualidad.rt.com/actualidad/view/102586-espana-gibraltar-tension-reino-unido> – Заголовок з екрану.

**Блажиевская Р.-М. О. Проблема Гибралтара в испано-британских отношениях и пути ее урегулирования.**

Рассмотрена проблема Гибралтара в контексте испано-британских отношений. Проанализированы видение Испании и Великобританией данной проблемы и возможные варианты ее решения. Определено отношение жителей Гибралтара до возможного изменения суверенитета. Рассмотрена роль Европейского Союза в урегулировании кризисных ситуаций вокруг Гибралтара.

*Ключевые слова:* Гибралтар, Испания, Великобритания, Европейский Союз, территориальный спор.

**Blazhyeyvska R.-M. Gibraltar in the Spanish-British relations and the ways to resolve it.**

The article highlights the problem of Gibraltar in the context of the Spanish-British relations. Analyzed vision Spain and the United Kingdom of the problem and possible ways to solve it. The article presents the role of the European Union in crisis situations around Gibraltar.

*Key words:* Gibraltar, Spain, United Kingdom, European Union, territorial dispute.

*Надійшла до редколегії: 12.04.14 р.*

УДК 327

**О. М. Васильченко**

*Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка*

### ВІЙНА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ

**Розглядається феномен війни як прояв міжнародних відносин. Досліджується вплив згаданої міжнародної трансакції на формування, розвиток та консолідацію суб'єктної ідентичності на індивідуальному, груповому та національному рівнях. Здійснюється спроба виокремлення оперативного підходу до конфліктів та війн як їх крайніх проявів з метою досягнення конструктивних цілей сторін.**

*Ключові слова:* міжнародні відносини, конфлікт, конфліктна свідомість, війна, ідентичність.

У наш час загальновідомим є факт того, що як мир, так і війна становлять специфічну форму людської взаємодії. І кожна з цих трансакцій, маючи місце між індивідами, що прагнуть задовольнити власні інтереси, природно має власну функцію. Таким чином, можна стверджувати, що як кожна дія у людському житті формує її подальшу життєву дорогу, так і мир та війна, будучи унікальними проявами соціальної динаміки, можуть розглядатися із функціоналістської точки зору. Згаданий підхід застосовуватиметься в рамках даного дослідження, в першу чергу, з метою збереження неупередженого погляду на проблеми війни та миру. По-друге, щоб віднайти альтернативні підходи до бачення людини та її сутнісних характеристик, т.зв. «природи», яка визначає її поведінку. І, по-третє, враховується необхідність перегляду ставлення до згаданих явищ у житті кожного індивіда, так само як і на тлі міжнародних відносин., особливо в умовах трансформації світових політичних процесів, диверсифікації природи їх учасників та пришвидшення загального ходу подій завдяки розвитку технологій та комунікацій. Більш того, події, що відбуваються у багатьох регіонах світу

та характеризуються зламом попередніх схем взаємодії. Яскравими прикладами цього можуть слугувати події, що розгортаються нині навколо Іраку, Сирії, Афганістану та ін. І звичайно, у даному руслі варто розглядати кризові явища у політичній, економічній та особливо військовій площинах щодо України. Через це питання впливу війни та миру на характерні особливості суб'єктів міжнародних відносин стає надзвичайно актуальним і з практичної точки зору.

До проблем конфліктів та їх впливу на становлення та розвиток залучених до них суб'єктів упродовж історії політичної та філософської думки зверталось багато дослідників, представників різного роду наукових напрямків та підходів. Зокрема варто виділити Сунь Цзи, Р. Дарендорфа, М. Дойча, Г. Зімеля, Д. Зінгера, М. Капітоненко, Р. Каплана, Л. Козера, Н. Макіавеллі, К. Маркса, Г.Перепелицю, Р.Смолла, Д.Фрідмана та ін. Таким же широким є і коло тих, хто у своїх дослідженнях активно звертався до питання ідентичності особливо в контексті якісних цивілізаційних змін та зрушень у загальній соціокультурній ціннісній динаміці[4]. На цьому тлі серед дослідників необхідно згадувати

Б. Андерсона, А. Астаф'єва, С. Гантінгтона, Е. Гелнера, Е. Гідденса, О. Дугіна, С. Кортунова, Е. Сміта та ін. А також Л. Губерського, О. Зернецьку, Г. Касьянова, В. Павленка, Ю. Пахомова, Д. Табачника, Г. Яворську, в роботах яких питання становлення національної ідентичності знаходить своє відображення у концептуальному вигляді. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень згаданих питань, проблема визначення впливу війни на ідентичність акторів залишається не розробленою, особливо щодо вироблення підходів до оперування даним феноменом з метою забезпечення інтересів сторін.

Тому, зважаючи на широку змістовну основу феноменів війни та миру, що розглядаються, метою даного дослідження буде встановлення особливостей впливу саме війни на формування ідентичності суб'єктів. Задля її досягнення необхідно буде, по-перше, з'ясувати ключові риси війни як прояву міжнародної взаємодії та ідентичності як невід'ємної риси актора. По-друге, дослідити процес формування ідентичності з урахуванням того спектру ефектів, що спричиняє на суб'єктів війна. По-третє, виявити можливі підходи до конструктивного оперування згаданим явищем за низкою рівнів існування та взаємодії суб'єктів. Саме тому за допомогою постмодерністичної парадигми, а також соціально-психологічного, системно-функціонального, мотиваційного та ціннісного підходів буде здійснена спроба реалізації поставлених цілей дослідження.

Як відомо, війна являє собою форму соціальної взаємодії. Зокрема крайній найбільш радикалізований вираз соціального конфлікту. Останнє ж поняття можна визначити як динамічне явище, ситуацію, за якої учасники відносин, об'єднані одним і тим самим об'єктом, усвідомлюють несумісність їхніх інтересів стосовно нього і діють з урахуванням такого усвідомлення [1]. Виходячи з цього, розуміємо, що будь-яка взаємодія, що включає у себе людський ресурс а-пріорно впливає на сприйняття, думки та поведінку останнього, маючи потенціал до їх різнопланової модифікації. Так у згаданому визначенні прослідковується те, що динаміка війни проходить в залежності саме від специфічного усвідомлення сторін. А таке усвідомлення, в свою чергу, в своїй основі містить цінності та інтереси, що є невід'ємною частиною сутності певного актора, його ідентичності. Ідентичність же ми розглядаємо як особливий вид ментального конструкту із багаторівневою структурою, що проявляється на індивідуальному, груповому та національному(надгруповому) рівнях, та забезпечує внутрішню солідарність із прийнятими ідеалами та стандартами суб'єкта, дозволяє співвідносити його здібності із об'єктивними можливостями, реалізувати свою індивідуальність і водночас відчутти інтегрованість із оточуючим середовищем, в якому він існує [4].

На цьому тлі, говорячи про сутність актора та її вплив на характер інтеракцій, до яких він залучається, необхідно згадувати ще й нині вже класичних авторів із історії політичної думки, таких як Сунь Цзи, Фукідід, Т.Гоббс, Н.Макіавеллі та ін. Так вони вбачали корені конфліктів у неповноцінності та слабостях людської душі та розуму, звинувачуючи їхнє вічне бажання володіти більшою владою та матеріальними ресурсами, а також агресію та страх як рушійні сили поведінки. Останні зі згаданих особливостей як раз і виділялися Фукідідом в якості першопричин міжусобиць та війн між державами та державними утвореннями.

Однак наразі, врахувавши те, що людська природа має свої характерні особливості, що приводять до зовнішніх

дій, варто дослідити дане явище з іншого боку. А саме, якщо розглянути соціального актора як систему, що взаємодіє із середовищем, яке її оточує, то можна прийти до наступного розуміння. Система отримуючи імпульс зі сторони середовища, здобуває певний набір інформації, який відповідно потім ідентифікується та переробляється у неї всередині з урахуванням внутрішніх установок, оціночних орієнтирів а параметрів [3]; в результаті чого на основі сприйнятої інформації робиться певне рішення, котре згодом втілюється на виході у вигляді зовнішньої взаємодії. Таким чином, на думку автора, слушно буде стверджувати про наявність сталої взаємодії між системою та її середовищем, під час якої вони зазнають визначених змін. Сам характер трансформації у кожному з випадків залежить від якісних та кількісних показників стійкості, гнучкості та адаптивності як системи так і середовища [3]. Перенесемо дані спостереження на приклад взаємовпливу війни та ідентичності задля досягнення поставлених у даному дослідженні цілей.

Спершу варто згадати структурні особливості, котрі можна виділити у будь-якому конфлікті. Зазвичай серед його елементів виділяють: конфліктуючі сторони, об'єкт конфлікту, відносини між сторонами. Останній із перерахованих компонентів включає у себе такі аспекти як конфліктне мислення, т.зв. «образ ворога», та широкий ряд ментального протистояння, що формує собою конфліктну свідомість. Останню в межах даного дослідження розуміємо як особливий стан суспільної свідомості, що передбачає реалізацію сторонами власних розбіжностей, антагоністичних протиріч у намірах, цілях та принципах, інтересах та потребах, цінностях, відносних перевагах та недоліках [1]. Тобто, наявність згаданого стану усвідомлення в результаті переходить у відповідну специфічну поведінкову мотивацію та згодом активність як таку [2]. Таким чином, сторони конфлікту, і війни як його прояву, отримують інструментарій для утвердження себе як сутності, які володіють своїми унікальними рисами, в результаті формуючи відчуття їхньої ідентичності. Відбувається це тому, що коли агент зустрічається з усвідомленим ризиком втрати своєї іманентної частини, що раніше могла бути недооцінена, забута, або ж ігнорувалася, то він використовуватиме усі можливі для нього засоби та ресурси з метою її захисту. Таким чином, відновлюючи та посилюючи її роль та місце у системі цінностей ті пріоритетів за умови усвідомлення того, що згадані елементи, які піддаються ризику втрати становитимуть надалі важливість для функціонування та життєдіяльності самого актора.

Враховуючи вищезазначене, час погодитися із думками Л. Козера, Дж. Сорела, та К. Маркса, які стверджували те, що функція війни полягає в утвердженні як індивідуальної, так і групової ідентичності. Так із марксистської точки зору єдиним способом для класу зберегти власну ідентичність є постійне протистояння із іншими, бо лише таким шляхом можна забезпечити відчуття власної цінності та належності. Власне стверджувалося, що класи і з'являлися завдяки війнам та конфліктам. Якщо перенести дане спостереження на більш широкий рівень соціальних та міжнародних відносин, можемо припустити, що держави також формувалися багато в чому саме під впливом воєн [3]. І причина в тому, що актори дійсно можуть мати схожі або однакові погляди, проте спільність або, навпаки, виключність їх інтересів пізнається лише через багаторівневі конфлікти.

На цьому тлі війна забезпечує яскраве розмежування між такими усвідомлюваними сприйняттями як «я»,

«ми», «вони», «ми», «наше» тощо. Так само як і між відчуттям приналежності до близьких суб'єктам групам, та т.зв. «чужими», іншими, зовнішніми групами. В результаті війна як різновид соціальної взаємодії створює нефіксовані правила поведінки акторів, що дозволяє нам говори про неї як про конструктивний феномен, інструмент. І даний специфічний інструмент надає можливість вносити зміни або ж консолідувати світобачення акторів, змушуючи їх трансформувати уявлення про свою ідентичність. А коли ж ми говоримо про «самість» на державному, національному рівні, то мова завжди йде про ідентичність, зокрема групову. Коли остання є невизначеною або ж якісно пригніченою має місце постійний ризик існуванню нації чи держави як такої. Саме через це ще починаючи від Цицерона та Арістотеля людська думка прийшла до осмислення того, що у будь-якого оптимально функціонуючого агента неодмінно має бути наявним усвідомлення певних базових принципів, що забезпечують засади групи та власне самої життєдіяльності.

Тим не менше, в рамках соціально-психологічного підходу колективна згадана вище колективна ідентичність є похідною від індивідуальної. Останнє пояснюється тим, що спільність, перш за все, природно відчувається самим індивідом шляхом створення ціннісних кодів та подальшим наданням їх групі. Через це і згідно з комунікаційним підходом взаємодія з «іншими» – невід'ємна частина процесу формування ідентичності. Е.Дюркгейм зазначав, що відчуття власної сутності, т.зв. «ідентичність», зароджується, формується та укріплюється шляхом внутрішньогрупової та зовнішньогрупової взаємодії. В рамках такого тлумачення ідентичності з'являється новий інструмент – колективна ідентичність як особливий різновид індивідуальної.

Таким чином, використовуючи відносно радикальні зовнішні джерела з метою досягнення усвідомлення індивідуальної або колективної ідентичності, має місце застосування «негативної ідентифікації» [4]. Під якою розуміється явище того, що актор визначає себе та свої цінності шляхом конфронтаційної взаємодії із оточуючим світом.

Виходячи з цього, війна, будучи специфічним та радикально різкою формою соціального конфлікту є нічим іншим як трансакцією на рівні різнопланових соціальних груп та спільнот, чий інтереси та сутнісні характеристики відрізняються одне від одного та не можуть бути примирені узгоджені силами акторів на спільній основі. Явище антагонізму в даному разі забезпечує розуміння однієї із форм протистояння, що характеризується різкою, непримиренною боротьбою сил, тенденцій та дій під час війни. Воно також визначає протиріччя, що не можуть бути вирішені в межах тих процесів, де вони первинно виникли. Через це постає необхідність у пошуку нових основ та шляхів врегулювання.

Тому війна, будучи найрадикальнішим засобом і проявом соціальних і, серед іншого, особистісних змін, може по-справжньому вважатися одним з найбільш ефективних інструментів побудови, утвердження, формування і безпосереднього впливу на явище ідентичності. Так як науковий підхід передбачає відхід від звуженого і емоційно-забарвленого сприйняття даного феномену, повертаємося до розгляду ключових функцій війни в її унікальній здатності підтримувати динаміку суспільного та індивідуального буття. І, в першу чергу, звертає на себе увагу структурна функція. Конфлікт сприяє визначенню сторін інтересів, їх диференціацію та

реалізацію суперечності їхніх інтересів. По-друге, в той час як сторони сходяться у безпосередньому протистоянні, з'ясовуються межі і форми заходів захисту їхніх цінностей та інтересів. Врешті, відбувається постійна перевірка сторонами власної конкурентоспроможності, своїх здобутків і втрат, підтверджується або спростовується ефективність обраних стратегій і засобів боротьби. По-третє, на стадії завершення війна ініціює пошук нових принципів взаємодії між сторонами, а такий процес, повторюючись час від часу, підвищує рівень організації в рамках системи відносин між ними [6].

Крім того, незважаючи на фактичні масштаби руйнувань, і можливих втрат, що може завдати війна, вже саме її оціночне очікування може вплинути на сприйняття та поведінку суб'єкта. Причина в тому, що вищезгадане очікування, образ катастрофи, з якою є можливість зіткнутися, власне впливає на почуття безпеки, з виділяючи сприйняття свого «я». Таким чином попереджуючи про можливий збиток, який може бути завдано [7]. У зазначеному можна виокремити знайти попереджуючу роль війни, оскільки вона може стати т.зв. «ultima ratio» поведінки сторін, останнім аргументом в їх відносинах. Сама можливість виникнення війни, таким чином, змушує агентів шукати компроміс і зменшувати вимоги щодо ресурсів, влади, ідеологічного впливу та інших важелів стосовно яких має місце конфлікт. Таким чином, сторони визначають власні межі і можливості, що в подальшому дає можливість розраховувати свої шанси в наступних раундах інтеракцій. Крім того, війна може забезпечувати навіть свого роду інноваційну функцію. Останнє пов'язано з можливістю сторін генерувати ідеї, щодо шляхів здобуття перемоги у конфлікті або хоча б певного його врегулювати. Даний пошук вирішення кризи у своїй основі базується на сприйнятті власної сили, так само як і могутності та небезпеки від ворога. Подібні ідеї були зокрема представлені Сунь Цзи у його знаменитих роботах. У них власне можна знайти положення щодо характеру війни та її впливу, в першу чергу, на людину. Так у «Мистецтві війни» вказується, що для того, щоб брати участь у війні, акторам слід знати декілька ключових речей. По-перше, мати уявлення про самих себе. По-друге, про ворога і його специфічні риси, особливості мотивації, політики і реальної поведінки. По-третє, передбачувати шляхи спільної взаємодії і її наслідки. В одній з глав «Мистецтва війни» він згадує, що якщо людина обізнана щодо себе, і свого ворога, то матиме жодної небезпеки, навіть у сотнях битв; якщо ж вона володіє інформацією виключно щодо своїх можливостей, можна розраховувати на короткотерміновий успіх; але якщо відсутня інформація та усвідомлення як самого себе так і щодо ворога, поразка неминуха у будь-якому разі [8]. Ця концепція приводить нас до наступних припущень. По-перше, життєво необхідно володіти фундаментальною інформацією щодо особливостей власної сутності, ідентичності. Це, в свою чергу, гарантує узгодженість та єдність, які в подальшому перетворюються в могутність або, принаймні, внутрішню цілісність та синхронізацію із власними установками і цінностями. І, згідно зі словами Сунь Цзи, лише консолідовані, утверджені і навіть самовизначені суб'єкти мають найбільші шанси на успіх, що власне передбачає собою виживання та подальше функціонування. Це означає, що сприйняття ідентичності відіграє провідну роль у війні, бо воно надає акторові внутрішні ресурси, необхідні, щоб витримати боротьбу і всі втрати, що з нею пов'язані. Причина полягає в тому, що актор природно,

має екзистенційне бажання і силу, захистити власні іманентні риси, які ним усвідомлюються як такі. На підтвердження цієї думки Сунь Цзи наводить ілюстрацію т.зв. «Шляху», як невід'ємної частини учасника війни. Зазначивши, що війна є ключовою справою для будь-якої держави, основою життя і смерті, вищезгаданий Шлях визначається в наступним чином. Як правило, це особливе явище, в контексті котрого суспільна свідомість стає єдиною або ототожнюється зі свідомістю правителів. Зокрема коли люди готові покласти своє життя, задля того щоб слідувати і досягати спільних цілей і реалізувати ті ж принципи, які декларуються правлячими елітами без тіні страху або сумніву. Таким чином, знову ж, з'являється можливість говорити про особливу форму ідентичності, сприйняття індивідуальної і згодом групової сутності. Цей же елемент містить ряд особливостей, які чітко простежуються під час будь-яких форм конфліктів, особливо війн. Серед них, наприклад: конфліктна свідомість, конфліктне мислення, стратегія конфлікту, «образ ворога», сприйняття «інших», «самість в стані війни» і т.д.

Зазначені аспекти виникають в окреслених рамках умовах будь-якого конфлікту, і, зокрема, в жорстких умовах війни. Оскільки зовнішні руйнація і хаос, що спричиняються даним явищем для індивідів і створених ними держав, в свою чергу, призводить до консолідації нового порядку або до різкої модифікації старого, якщо навіть і не руйнування останнього. У проілюстрованій динаміці ми можемо простежити вічний закон боротьби протилежностей. Як було зазначено свого часу ще Гераклітом, усе в світі складаються з протиріч, а їх іманентна боротьба визначає сенс всього сущого. Відбуваючись одночасно, такі протистояння створюють стан, що характеризує внутрішню гармонію агента. Закон єдності і взаємодіючих протилежностей відображає одну з основних особливостей об'єктивної реальності. Вона полягає у тому факті, що всі речі і явища мають контроверсійні риси, тенденції і сторони, які постійно взаємодіють одне з одним. Вищезазначені характеристики тісно переплітаються з принципами діалектики, зокрема щодо загального взаємозв'язку і розвитку явищ світу в їх внутрішній різноманітності. А це означає, що війни, виливаючись у масштабних руйнаціях, у більшості сфер існування людини, володіють рядом конструктивних елементів. В першу чергу, якщо це стосується формування індивідуальної та групової ідентичності. Звичайно, специфічні реакції, що актори демонструватимуть в умовах війни, значно залежать від багатьох факторів. Певні особи та групи різних рівнів розвитку демонструють значно відмінні одне від одного типи реакції на конфлікт і кризові ситуації. Загальна тенденція полягає в тому, що особи та групи порівняно вищих рівнів розвитку в більшості випадків реагують шляхом мобілізації їх внутрішніх ресурсів, задля того, щоб направити їх на подолання та врегулювання екзистенційних проблем, які створює конфлікт чи війна. У той час як менш розвинені і цілісні агенти виражають більшу схильність до внутрішньої дезорганізації і розпаду, що призводить до втрати себе, і всіх відповідних іманентних рис. Крім того, якщо звертати окрему увагу на суб'єктів нижчого ступеню якісного розвитку, можливість виникнення внутрішніх конфліктів у них є значно вищою через відсутність єдиної і сформованої системи загальних цілей і орієнтацій. Іншими словами, за відсутності консолідованої ідентичності. Таким чином, вважається, що індивідуальна та колективна взаємодія і

наступна єдність надзвичайно залежить від узгодженості та усталеності між їхніми пріоритетами та кодовими установками свідомості [5]. Приходимо до висновку, що більш внутрішньо синхронізована та визначена особистість і, відповідно, – суспільство й держава, як правило, мають більше шансів віднайти, узгодити та зберегти власну ідентичність в умовах конфлікту.

Враховуючи вищевикладене, і розглянувши сутність війни в якості функціонального інструменту в житті людини чи суспільства, ми можемо прийти до наступних висновків. Насамперед, поняття як війни та миру, так і ідентичності, повинні вивчатися якомога більш неупереджено з метою уникнення подальших прорахунків та похибок в силу надто великого залучення морально-етичного та емоційного компонентів. По-друге, війна, будучи однією з форм міжособистісних, суспільних та власне міжнародних відносин ґрунтується на матриці сприйняття, мотивації і уявлень. По-третє, в якості зовнішнього радикального і деструктивного фактору, конфлікти (війни, зокрема) володіють всіма важелями, щоб формувати, прямо чи опосередковано спектр сприйняття індивіда, його очікування і позиції стосовно об'єктивної реальності, трансформуючи суб'єктивну дійсність. Остання ж, по-четверте, включає індивідуальну і як наслідок колективну ідентичності, свідомість, унікальну картину ціннісних кодів і уявлень, які визначають своє подальше існування агента. І така реалізація своїх установок, цінностей, спроможностей, власного положення в просторі та часі сприяє консолідації або знищенню ідентичності. Що, в свою чергу, може розумітися як результат впливу війни в ролі функціонального інструменту на сутність ідентичності в житті суб'єкта.

Однак, незважаючи на отримані висновки, ряд питань, пов'язаних із феноменами війни та ідентичності залишаються невисвітленими. Зокрема в аспекті знаходження оптимальних алгоритмів використання конфліктних явищ задля досягнення конкретних завдань у розбудові та модифікації сприйняття суб'єктів; а також, навпаки, шляхів управління конфліктами на різних стадіях способом оперування компонентами, які формують ідентичність акторів тощо. Вищевказане становить, таким чином, потенційну царину наступних наукових досліджень в даному напрямку.

#### Бібліографічні посилання

1. Капітоненко М. Г. Міжнародні конфлікти [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.Г. Капітоненко. – К. Либідь, 2009. – 352 с.
2. Дойч М. Разрешение конфликта (конструктивные и деструктивные процессы) [Электронный ресурс] / М. Дойч. – Режим доступа : [http://www.gumer.info/bibliotek\\_Buks/Psihol/Konflikt/05.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Konflikt/05.php) – Загл. с экрана
3. Міжнародні системи і глобальний розвиток [Текст] : підручник / кер. авт. колективу О. А. Коппель ; за ред. Л. В. Губерського, В. А. Манжолі. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 606 с.
4. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія [Текст] / М. А. Козловець // Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2009. – 558 с.
5. Гришина Н. В. Психологія конфлікту [Текст] / Н. В. Гришина. – СПб. : Питер, 2008. – 2-е изд. – 544 с.
6. Козер Л. Функции социального конфликта [Текст] / Л. Козер. – М. : «Идея-Пресс», 2000. – С. 50–110.
7. Козер Л. Завершение конфликта конфликта. Очерк [Электронный ресурс] / Л. Козер. – Режим доступа : [http://socioline.ru/\\_seminar/library/misc/kozer.php](http://socioline.ru/_seminar/library/misc/kozer.php) – Загл. с экрана

8. Sun Tzu The Art of War [Text] / Sun Tzu. – Moscow : Military literature, 1958.

конфликтное сознание, война, идентичность.

**Васильченко О.Н.** Война как способ формирования идентичности.

Рассматривается феномен войны в качестве проявления международных отношений. Исследуется влияние упомянутой международной транзакции на формирование, развитие и консолидацию субъектной идентичности на индивидуальном, групповом и государственном уровнях. Совершается попытка выделения оперативного подхода к конфликтам и войнам в качестве крайних проявлений последних с целью достижения конструктивных результатов.

*Ключевые слова:* международные отношения, конфликт,

**Vasylychenko O.** War as a means of identity formation.

Phenomenon of war is observed hereby as a manifestation of international relations. The influence of the abovementioned international transaction on the formation, development and consolidation of a subject identity is analyzed regarding individual, group and national levels. An attempt is made to outline an operational approach to conflicts and wars as the latter's worst manifestation, in order to reach constructive ends.

*Key words:* international relations, conflict, conflict conscience, war, identity.

*Надійшла до редколегії: 05.04.14 р.*

УДК 328.184:321.7

**О. В. Віннічук**

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

### ІНСТИТУЦІЙНИЙ ДИЗАЙН ЛОБІЗМУ В УМОВАХ ДЕМОКРАТІЇ

**Охарактеризовано інституту лобізму в умовах демократії. Розкрито сутність поняття «лобізм» в різних інтерпретаціях та генезу його розвитку. Проаналізовано види, зміст лобізму та специфіку лобістської діяльності.**

*Ключові слова:* лобізм, інститут лобізму, групи інтересів, відомче лобіювання, іноземне лобіювання, інституційний дизайн лобізм.

Інститут лобізму як політичне явище є суттєвим чинником існування сучасної демократії. Виникнувши як специфічний інститут політичної системи для впливу приватних і громадських організацій на процес ухвалення рішень органами державної влади з питань внутрішньої і зовнішньої політики, інститут лобізму спроможний виконувати функцію узгодження суспільних інтересів, доповнювати собою конституційну систему демократичного управління. При цьому вплив на членів органів влади може здійснюватися як публічними заходами (формування громадської думки), так і не публічними (підкупом). Оскільки лобізм виникає там, де є органи, які здатні ухвалювати певні рішення, то навколо цих органів можуть бути ті, хто зацікавлений вплинути на прийняття рішень. Отже, лобістська діяльність як важливий елемент сучасної демократії може являти собою як сукупність позитивних впливів на політику, так і низку потенційних загроз.

Актуальність даного дослідження зумовлена новими політичними тенденціями, які склалися в сучасному світі. Поняття явища від процесу лобізму часто сприймається в негативному світлі. На нашу думку, це можна пов'язати з недостатньою вивченістю такого явища, як лобізм у вітчизняній політичній науці.

У вітчизняній науковій літературі тематику лобізму розробляють з середини 90-х років ХХ ст. Науковий інтерес до цієї проблеми з кожним роком неухильно зростає. Окремим аспектам лобістської діяльності присвячені роботи таких вітчизняних авторів, як В. Биковець, Ю. Ганжуров, О. Голіченко, О. Гросфельд, Т. Гузенкова, Р. Мацкевич, О. Одінцева, С. Светова, В. Сергєєв, Є. Тихомирова, В. Цвих та ін.

Незважаючи на наукове і практичне значення дослідницьких розробок, у сучасній науці не вироблена теоретична концепція лобізму, що стане підґрунтям для законодавчого врегулювання даного інституту.

Основним завданням роботи є розкриття сутності та особливостей формування інституту лобізму в умовах демократії.

Слово «лобізм» походить з латині. Давні римляни так називали проходи, криті галереї в монастирях, а з XVI століття так почали називати вестибюль і коридори

в приміщенні Палати громад Парламенту Великої Британії, призначених для відпочинку. Номінально явище сформувалося в ХІХ ст., з тих часів як у Великій Британії і США представники різних зацікавлених груп більшості часу проводили в кулуарах залів засідань законодавчих органів, сподіваючись поспілкуватися з законодавцями, аби вплинути на процес голосування в парламенті [8]. Лобізм, як система впливу на членів законодавчого органу або чиновників державних установ з метою досягти ухвалення або неухвалення ними того чи іншого законопроекту або постанови, отримав свою назву саме від англійського слова «Lobby», що свій особливий політичний відтінок дістало у США приблизно з середини минулого століття у вигляді його похідних – лобізм, лобіювання, лобіст. Вважають, що традиція лобізму як специфічного політичного явища сягає своїм корінням у часи президентства Уліса Сімпсона Гранта (1869-1877 рр.) – ушлявленого генерала періоду громадянської війни у Сполучених Штатах 1861-1865 рр. Вечорами цей президент зі своєю «командою» мав звичку відпочивати після напруженого робочого дня у вестибюлі одного з готелів. Там його міністри, а також сенатори зустрічалися з різними людьми, вислуховували їх прохання та давали обіцянки виконати їх [10, с. 143].

Явище політичного життя, яке ми тепер називаємо лобізмом, було описане багатьма дослідниками. Наприклад, Т. Гоббс та Ж.-Ж. Руссо звертали увагу на вплив на прийняття політичних рішень з боку приватних інтересів і розглядали це явище негативно. Вперше у політології проблему лобізму розглянув американський політолог А. Бентлі в роботі «Процес управління. Вивчення суспільних тисків». Він багато в чому випередив Й. Шумпетера, який вважав, що основною рисою демократії є конкуренція політичних еліт. А. Бентлі підкреслював, що власне завдяки посередництву груп і досягається суспільна згода у державному управлінні [1, с. 164].

У мажоритарній демократії, як правило, наявний достатньо широкий спектр груп політичних інтересів, від традиційно орієнтованих і генетично зв'язаних із архаїчним підґрунтям політичних традицій до добровільних організацій, створених